

Summary in Polish

Substytucja spółgłosek zębowych szczelinowych, tzw. TH-stopping i TH-fronting, jest zjawiskiem dość rozpowszechnionym wśród polskich użytkowników języka angielskiego. Zastępowanie bezdźwięcznej spółgłoski zębowej szczelinowej /θ/ polskimi spółgłoskami /f/ i /t/, a dźwięcznego wariantu przy pomocy /v/ i /d/ zostało zaobserwowane i zbadane szczególnie w kontekście zlepków spółgłosek, które utrudniają prawidłową wymowę spółgłosek zębowych szczelinowych. Niniejsza praca koncentruje się na środowisku samogłosek przymkniętych, średnich i otwartych oraz bada ich oddziaływanie na poprzedzające je spółgłoski zębowe szczelinowe znajdujące się na początku i w środku wyrazu.

Dane do badań pozyskano w trakcie trzech eksperymentów, w których wzięła udział grupa zaawansowanych użytkowników języka angielskiego. Zadaniem uczestników dwóch z nich była identyfikacja spółgłosek zębowych szczelinowych lub ich domniemanych substytucji na podstawie nagrania audio zawierającego listę słów w środowisku wyżej wymienionych samogłosek. Trzeci eksperyment polegał na nagraniu uczestników badania, czytających listy wyrażen stworzonych na podstawie poprzedzających eksperymentów percepcyjnych. W ten sposób pozyskano dane do analizy ilościowej i jakościowej w celu weryfikacji stawianych hipotez. Metodologię badań oparto na trzech metodach badawczych: ocenie ze słuchu dokonanej przez ekspertów językowych, obserwacji wzrokowej artykulatorów osób badanych biorących udział w nagraniach i pisemnej archiwizacji spostrzeżeń oraz badaniach spektrograficznych w programie komputerowym PRAAT (Boersma 2001, Boersma i Weenink 2018).

Wychodząc z założenia, że odbiór poprzedza wytwarzanie mowy, sformułowano hipotezę, że profil substytucji rozpoznanych podczas badania percepcyjnego zostanie odzwierciedlony w wymowie podczas badania produkcyjnego. Uzyskane dane potwierdziły powyższą hipotezę, jak również wykazały, że percepcja spółgłosek zębowych szczelinowych w danej grupie badawczej jest stosunkowo gorsza od ich produkcji. Oznacza to, że mimo trudności w kategoriowym postrzeganiu badanych dźwięków, zdecydowana większość grupy była w stanie je poprawnie wymówić w kontekście badanych samogłosek. Okazało się również, że samogłoski mają konkretny wpływ na percepcję i wymowę spółgłosek zębowych szczelinowych, w szczególności samogłoski średnie i otwarte. W środowisku wyżej wymienionych samogłosek odbiór spółgłosek zębowych szczelinowych był znacznie

utrudniony. Natomiast, długa samogłoska /i:/, wbrew przewidywaniom, nie zakłócała znacznie odbioru badanych dźwięków, ale potwierdzono jej wpływ na wzmożoną artykulację substytucji /d/ jako zamiennika dla /ð/. Sugerowałoby to, że dla polskiego użytkownika języka angielskiego ważniejsze jest odzwierciedlenie miejsca artykulacji, a nie jej sposobu, zapewne ze względu na konieczność oddania dźwięczności badanej spółgłoski. Z drugiej strony, substytucja /θ/ przy pomocy /f/ dominowała w wyrazach rozpoczynających się od bezdźwięcznej spółgłoski zębowej szczelinowej zarówno w odbiorze jak i wytwarzaniu mowy. Jednakże, kiedy dźwięk /θ/ znajdował się w środku wyrazu, zamienniki były podzielone pomiędzy /f/ a /t/ mniej więcej w równych proporcjach.

Badania wykazały również, że polscy użytkownicy języka angielskiego mają znaczne problemy z rozpoznawaniem dźwięczności spółgłoski zębowej szczelinowej w obu badanych lokalizacjach w wyrazie, w kontekście samogłosek średnich i otwartych. Z tego względu, zwrócenie baczniejszej uwagi na zjawisko częściowego ubezdźwięcznienia tej głoski na początku i w środku wyrazu powinno znaleźć się w programie nauczania wymowy. Poza tym, w celu uzyskania lepszych wyników trening powinien odbywać się na podstawie ćwiczeń identyfikacyjnych, a nie tylko opartych na rozróżnianiu pomiędzy dźwiękami. Jednocześnie, zapoznanie uczącego się z analizą spektrograficzną własnej wymowy mogłoby pomóc w korygowaniu niedociągnięć i stopniowym wyeliminowaniu substytucji.

Podsumowując, przeprowadzone badania wykazały, że założenia Jenkins (2000) dotyczące wyeliminowania spółgłosek zębowych szczelinowych z nauczania wymowy angielskiej nie do końca są uzasadnione. Badana grupa, mimo pewnych trudności w ich odbiorze, była w stanie poprawnie wymówić spółgłoski zębowe szczelinowe dzięki przetwarzaniu fonetycznemu, fonologicznemu oraz poza fonologicznemu, tj. gramatyce. Przyszłe badanie powinno skoncentrować się na zależnościach artykulacyjnych i percepcyjnych pomiędzy spółgłoskami zębowymi szczelinowymi a po nich następującymi dyftongami w celu porównania danych profilowych substytucji przedstawionych w niniejszej pracy.